

תרבות

חניטה מיטרני

מה קורה בפנים?

ריאיון עם הכוריאוגרפית נעה ורטהיים

"ההשראה היא מגעה של הילה נדיבה הבאה ממקום שמעבר
לזמן ולחלל, שבאה מן המעיין הנצחי".
דליה, "הגיבור היומיומי", בהוצאת אקרופוליס החדשה

צילום: אלעד דבי

לפני כ- 10 שנים חברנו יחד קבוצת האמנים באקרופוליס החדשה כדי לחקור את הקשר בין הפילוסופיה והאמנות. אנחנו נפגשים באופן קבוע- לומדים על השורשים העמוקים והרחוקים של האמנויות, על ההיסטוריה של האמנות ועל ההשפעה שלה עלינו. כחלק מעבודתנו נפגשתי עם נעה ורטהיים, המייסדת והכוריאוגרפית של להקת המחול 'ורטיגו', כדי לפגוש יוצרת שמבטאת באמצעות אמנות את החיים הפנימיים של האדם.

נעה ייסדה את הלהקה לפני יותר מ-25 שנה יחד עם בעלה, עדי שעל, וכעת היא כוריאוגרפית מוכרת בארץ ובעולם. היא זכתה במספר פרסים, ביניהם פרס משרד התרבות

לכוריאוגרפיה בשנת 1998 ופרס לנדאו לאמנות הביצוע בשנת 2003, והשנה הוזמנה לבית הנשיא לרגל יום האישה הבין-לאומי, על ידי נחמה ריבלין, כאישה יוצרת וכוריאוגרפית מצליחה.

איך האמנות עוזרת לנו להכיר את עצמנו? מה את מגלה על עצמך דרך היצירה?

"היצירה מספרת לי מה קורה איתי. אנחנו אמורים לדעת מה עובר עלינו, אבל לא תמיד אנחנו באמת יודעים. לא תמיד יש את הזמן לשהות ולשאול את עצמנו שאלות עמוקות על עצמנו. דרך היצירה אפשר לשמוע מה קורה בפנים.

"אני לא יוצרת מרצון חיצוני, מאמירה גדולה או מרעיון, אלא מתנועה פיזית, מעין נביעה פנימית שנובעת מתוכי ואני עוקבת אחריה. זה מתחיל ממוטיב תנועתי או מרצף של תנועות שאני יוצרת באופן אינטואיטיבי, ואחר כך אני חוקרת ומפתחת את זה יחד עם הרקדנים בסטודיו.

"אחרי תקופה אני מתחילה להבין מה הגוף שלי מספר לי. רינה, אחותי, יד ימיני, הדרמטורגית, ועוזרת כוריאוגרפית (שרקדה עד לפני שלוש שנים בלהקה) עוזרת לי להבין את מה שאני עושה באופן אינטואיטיבי, היא מנתחת את הדברים, ולאט לאט אני מבינה מה שם סקרן ומסקרן אותי ובמה היצירה מתעסקת.

"ואז אני יוצאת מה'אני' הקטן, מהעולם הפנימי והפרטי שלי, ויכולה להתחבר עם היצירה (הריקוד) לעם

שלי ועד ליקום כולו. הלינק מהפרטי לציבורי ולקוסמי הוא מאוד מעניין. אני יכולה לעבור ממני החוצה, כי תמיד יש חיבור - לפעמים זה לרוח ולפעמים זה לאנוש - פסיכולוגית, לאומית, אקולוגית ואנושית. אני מאוד אוהבת את זה."

איך התגבש הנושא של היצירה החדשה?

"התעסקתי באגו ביצירה האחרונה. הדימוי הראשון שעלה לי בראש, כמו סוג של חזיון שבא אליי, היה קו אדמה, קו אדמה על הבמה. חומר דחוס שקשור לנראות, והבנתי שזה קשור ל'אני' וליחס אליו. ואז חברה סיפרה לי על ליונס, פילוסוף צרפתי, שמדבר על האחר. מה זה האחר, אני

פה ואתה פה, כל אחד זה האחר, מה זה אומר. התחלתי לחקור את זה, את הנושא של האחדות והנפרדות. וגם משהו מהתפילה של יום כיפור התחבר לי, המנגינה הרפטיטיבית של 'אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים...' התנגנה לי בראש. התחברתי לקונספט ולמילה הזו, 'אחת!' וזה השם של העבודה 'אחת, אחת ואחת'. האחת היא השלם, אחת ואחת זה הפיצול, החלוקה או התוספת, לא משנה אם זה אחת ועוד אחת או אותה אחת שמפוצלת לכמה."

"אחת, אחת ואחת" - זה קשור לחיפוש שלך ליצירה בלי אגו?

"זו בחירה מאוד מודעת להשתחרר מאגו. מאז שאני ילדה, בגלל שבאתי מבית דתי עבדנו על המוסריות. אבא

שלי היה תמיד מדבר על זה, על המוסר ושהכול נמדד במעשים. תמיד היה חשוב לי לתת. כשהיינו ילדות, אני והאחיות שלי, היינו הולכות בשבתות ללאה, ילדה עם פיגור, ילדה מהממת, כדי להיות איתה, לקחת אותה לפארק, להחזיר אותה הביתה. תמיד עשינו משהו, תמיד חיפשנו את המוסריות ואת הקהילתיות. אהבתי את החוויה הזו של נתינה.

”בהמשך הייתי מדריכה בבני עקיבא שלוש שנים, וכל מה שעניין אותי היה שהילדות לא יפגעו אחת בשנייה. היה חשוב לי להשכין שלום, גם אם זה לא תמיד התקבל בצורה טובה.”

אבל מעבר לזה, התהילה והכסף וההצלחה יכולים לבלבל, בסיס חינוכי חשוב אבל האם זה מספיק?

”אני יכולה לחשוב על זה בהרבה

אספקטים. תמיד הייתי מודעת לזה, לאיפה החברה שמה אותך בהגדרות של 'מצליח' או 'לא מצליח' - לעומת מה חשוב לי. ברור שההצלחה משפיעה, זה 'מסדר' לאדם את האגו שהוא חלק מאיתנו, השאלה אם אתה מודע לזה או שזה מנהל אותך.

”אני אמנית של שאלות, אני יוצרת יצירות שהן שאלות, אני מציפה דברים. אני לא מציפה פתרונות אלא מציפה שאלות. אני מושיטה אותן לעולם, ככה אני רואה את התפקיד שלי. אחרי שעשינו את הכוריאוגרפיה הראשונה 'ורטיגו', לפני 20 שנה, עדי אמר לי, 'בואי נוציא לך כרטיס ביקור של כוריאוגרפית', אני אמרתי לו, 'מה? רד מזה. כולה עשינו דואט, התגלגלנו בסטודיו, עשינו קצת פאן'. נכון שהתחיל באז סביב הדואט, אבל לא חשבתי שאני כבר כוריאוגרפית. אף פעם לא הדליק אותי או בער לי

”התואר”. אני אוהבת דיאלוג ועומק. מעניין אותי לעבוד עם היכולות של האנשים שעומדים מולי. אני רוצה שאנשים יעבדו, כי הם רוצים ומעניין להם. זה תובעני וקשה לא פחות. לא מעניין אותי השלילי והתחרות, אני רוצה ליצור מאנגריה בונה ואמיתית.”

למה עברתם לנתיב ה"ה ובניתם כפר אקולוגי ותרבותי?"

”כשאמי היקרה מתה מסרטן זה גרם לנו לשוק, ואז עלה הרעיון. החלטנו לפתח את הכפר, אני ועדי ואחותי רינה, כי ראינו שהקריירה מתרחבת. הבנו שאם אנחנו רוצים לשמור על השפיות ועל מה שבאמת מעניין אותנו, לא נוכל להמשיך באותה צורה שאנחנו עובדים עכשיו, משהו צריך להשתנות, אחרת זה ישחק אותנו. רצינו להמשיך לעשות את מה שאנחנו אוהבים לעשות וגם להיות כולנו יחד.”

אז מה מיוחד בחיים המשותפים שלכם בכפר?

”בכפר אנחנו חוגגים חגים, אבל לא בצורה פורמליסטית ומפרידה. גם אבא שלי, שהוא דתי, יכול ליהנות מהחג, וגם מי שהוא רוחני ורק נהנה לשמוע את התפילות וגם מי שרוצה לדבר ולשתף, וזה לא חייב להיות ברמה הדתית. אנחנו עושים את זה כדי לייצר שיח, לפגוש אנשים, להתפלסף, להתפלל, מה שרוצים...”

”לא מזמן הגיעו לפה מהמחלקה למחול ולמוסיקה של האוניברסיטה מניו-יורק NYU, לשלושה ימים של סיכום פרויקט של חיבור בין תרבויות. הגיעו ישראלים, ערבים מהגליל,

מישהו מאפריקה, בחור אינדיאני מהשבטים - אנשים מדהימים, ערבוב מדהים של תרבויות ושל יצירה משותפת, זו חוויה מיוחדת.

”המקום הזה רוצה לתת מרחב לדברים האלו, ועם השנים הוא הופך להיות מה שהוא רצה להיות, וזה כיף כי הגינו את זה וזה קורה!

”בכפר יש לנו אפשרות לקיים את 'כוח האיזון' (פרויקט משותף של רקדנים יחד עם אנשים בעלי מוגבלויות) - החיבור, הקונטקט (ריקוד במגע), התקשורת, התנועה המשותפת וההעצמה המשותפת יוצרים משהו מרגש. זה היה רצון עמוק שלי.

ברגע שראיתי בחו"ל את העבודה המשותפת של נכים ורקדנים של אדם בנג'מין, הבנתי שאני רוצה לעשות את זה. הזמנו את אדם לארץ ועשינו עבודה משותפת, שהפכה להיות חלק מהרפרטואר של הלהקה. טלי, אחותי, שאהבה לרקוד תמיד והייתה הכי מוכשרת מכולנו אבל לא רצתה חיים של רקדנים - כשהיא הגיעה לסדנה נפל לה אסימון שזה מה שהיא רוצה לעשות. ואז היא וחי כהן למדו וחקרו את העבודה של אדם בנג'מין והפכו את זה לפרוייקט מתמשך וקבוע. הם עושים את זה כבר שנים יחד. זה עוד משהו מיוחד שקורה פה!”

איזה אתגרים היו עם הפרויקט הזה?

”בזמן הפרויקט הצטרפה ללהקה רקדנית מקצועית מגרמניה, והיא שיתפה בחששות שלה. עבר לה בראש 'עשיתי מאמץ לבוא ללהקה, ומה?! לא

נרקוד? זה יהיה טיפולי?! לא נמריא במובן של הריקוד?! אבל מה זה להמריא? להרים את הרגל עוד יותר גבוה? כן, לכבוש את הגוף ברמות הגבוהות - אני לא מזלזלת בזה, זה מדהים וזה משגע, אבל בשבילי זה לא המרכז, מבחינתי זה בא אחרי המהות. אבל בסוף אותה רקדנית שיתפה שהיא קיבלה מתנה מאוד גדולה לחיים בעקבות הפרויקט הזה.

איך זה לחיות ביחד? (נעה, יחד עם שלוש אחיותיה ומשפחותיהן עברו לגור יחד בנתיב הל"ה)

"10 שנים אנחנו חיים בכפר יחד. יצרנו במודעות כור היתוך. כל אחד היה מסודר לפני שהגיע לכפר. עזבנו הכול מסיבה אידאליסטית ומסיבה חינוכית. רצינו לגדל את הילדים בסביבה אנושית, ה'ביחד' היה חשוב לנו, שהילד ירגיש שהוא במרחב, שהוא לא צריך להיות דבוק לאבא ולאמא הביולוגים שלו, הוא יכול לקבל אנרגיה גם ממישהו אחר. זו מחשבה של פעם, של שבט, שגרים יחד. יש מעגליות של טבע שהיום אין אותה. היום כל אחד גר במקום אחר בנפרדות, ואנחנו רצינו לחיות יחד!

"יש לנו קוד כזה שנקרא - 'שנתיים'. שנתיים זה המדד. כשיש משבר צריך לתת שנתיים. אם מחליטים לעשות עבודה על משהו, לא לקחת שני טיפולים אצל פסיכולוג או משהו כזה, אלא שנתיים עבודה. זה עבודה, זה לא רגע, זה זמן!

"אותו דבר פה, היו לנו 'שנתיים' קשות. מעבר לכל מה שעשינו ביומיום, בלילות היינו נפגשים כדי

לבנות את הכפר האקולוגי. לבנות את המקום הזה זה למתוח גבולות, ולכל אחד יש דמיון וחלום אחר. זה שוחק, זה מבלבל. "שנתיים. היה לי דימוי כזה שאני רצה בגבעות פה, רצה, רצה, בורחת. רוצה לברוח מכל הדבר הזה, לא יכולה לשמוע יותר את כולם. זו הייתה משימה בלתי אפשרית".

אז מה עשיתם?

"למדנו להיות כנות כל אחת עם הגבולות שלה, למדנו תקשורת ישירה, לדבר בצורה פתוחה, והכי חשוב - אהבה ללא תנאי - זה הדבר היחידי שיכול להחזיק דבר כזה, כי אנחנו בעידן של אני, אני ואני, בנפרדות גדולה.

"היום זה תענוג, זה הציל אותי ברמה הרגשית והפנימית, במלאות שהילדים חווים, חברים אמיתיים, סביבה בונה. יש יותר תנועה וחיים וערבות הדדית".

איך מסתדר לעשות קריירה וגם להיות אמא?

"צריך תעצומות נפש. קודם כל יש לי בעל מדהים שהוא גם אבא מדהים. וגם לגור בכפר עוזר מאוד. נשאתי את התינוקות איתי שנתיים כמעט צמוד, הנקתי אותם ולא עזבתי אותם. הייתה לי תחושה אינטואיטיבית שזה הגרעין, ביטחון אמיתי של גוף לגוף, לקחתי אותם לכל מקום. אחרי שנתיים-שלוש שחררתי קצת, זה הזמן שבו הם מתחילים להבין, אפשר לדבר איתם. יכולתי לשחרר קצת, והם יכלו להישאר עם אבא. מה הבעיה שאבא משיב את הילדים

לישון? צריך לשחרר את השליטה כי זה יוצר חיכוכים. אם הילד מקבל אמא שלמה ושמחה, עם בית קצת 'היפי' או אמא מנקה ומקראצפת אבל עצבנית-מה עדיף? חשוב להיות שלמה עם הבחירה".

נעה, תני לנו מסר לסיכום.

"זכות הקיום' שלנו מסתמכת הרבה על נקודת הייחוס של האחר, מי שמסתכל עלינו. מי אני אם אף אחד לא מסתכל עליי? עד כמה אנחנו יודעים לראות את עצמנו? זה טבוע בנו שמי שאנחנו זה איך שרואים אותנו ומה שהחברה הכתיבה לנו. למה? אם אני מרגישה שהצלחתי כקרייריסטית אז אני מרגישה טוב עם עצמי? האם הייתי אותה נעה אם מה שקרה לי לא היה קורה? אם לא הייתי מקימה את הלהקה, אם לא הייתי חיה חיים אחרים, אולי הייתי הופכת להיות מטפלת בתנועה - אבל אני חושבת שהייתי אותה נעה, כי אני עובדת על זה. אני לא נותנת לעצמי להזדהות עם התפקידים החיצוניים, לא נותנת לתפקידים להכתיב לי מי

צילום: מירי ינאי
שמעונביץ

*חברי מכון טריסטאן חוקרים ומתרגלים אמנות ככלי להתפתחות רוחנית וחולקים את פירות המחקר שלהם באמצעות סדנאות חווייתיות ומופעים שפתוחים לקהל הרחב. מטרנתנו הינה ליצור וללמד ביטויים אמנותיים המכוונים אל חלקיו הגבוהים של האדם, הגורמים לאדם להרהר, לרצות לגדול ולנסות להביא יופי באמצעות אמנות - לחיים. אנו מאמינים שאמנות ששורשיה נמצאים באהבה ובחכמה תעורר אהבה וחכמה גם בליבותיהם של הצופים והמאזינים לה.

מאליו! ■